MUTARRİF BİN ABDULLAH (radıyallahü anh)

Tabiînden hadîs ve fıkıh âlimi. İsmi Mutarrif bin Abdillâh bin Eş-Şihhîr bin Avf bin Ka'b bin Vikdân bin Kureyş olup künyesi Ebû Abdillâh'dır. Zamanının âlimleri arasındaki lakabı ise i'mâd-üd-dîn (dinin direği)dir. Babası ise Eshâb-ı kirâmdandır. Basra'da yaşamış, zühd, verâ' ve takvâ sahibi velî bir zâttır. İlim ve amel bakımından zamanın bir tanesi idi. Zamanındaki insanların hepsinden hürmet ve saygı görürdü. Sözleriyle onların hak yoluna kavuşmasına, nefislerinin insanı dünyâ ve ahirette felakete götüren fenâlıklarından kurtulmalarına sebep olmuştur. Peygamberimizin (aleyhisselâm) sağlığında doğmuştur. Haccâc'ın Irak'ın idâresini ele aldığı zaman zuhur eden veba salgını sırasında 95 (m. 713) yılında Basra'da vefât etmiştir. Mutarrif bin Abdillâh babasından, Hazreti Osman, Ali, Ubey bin Ka'b, Ebî Zerr, İmrân bin Husayn, Ümm-ül-mü'minîn Âişe, Iyâd bin Hımâr, Abdullah bin Mugaffel ve Muâviye (r.ahnüm ecmaîn) ve Eshâb-ı kirâm'dan bir çok zâttan hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Yezîd Ebü'l-Âlâ', Hamîd İbni Hilâl Sabit bin Eslem el-Benânî, Sa'îd El-Cerîrî, Katâde, Geylân bin Cerîr, Muhammed bin Vâsî", Hasan-i Basrî, Sa'îd bin Ebî Hind, Abdülkerîm bin Reşid ve daha birçok âlim de Mutarrif bin Abdillah'dan rivâyette bulunmuşlardır, İbni Sa'd, "Mutarrif; Ubey İbni Ka'b'dan rivâyette bulunmuş sika (güvenilir, sağlam) fazîletli, vera', takvâ, akıl ve edeb sahibi bir zâttır" demiştir. Iclî ise O'nu Tabiînin büyüklerinden, sika ve sâlih bir zât olarak zikretmiştir. Geniş elbise giyer, ata binerdi. Sultanlara, devlet adamlarına nasîhat eder, te'sîrli sözleriyle onların, uygunsuz işler yapmalarına mâni' olur, Allahü teâlâ'nın râzı olduğu hâle gelmelerine sebep olurdu. Hiç kimse hakkında kötü düşünmez herkes tarafından sevilirdi.

Allahü teâlâ'nın korkusundan ve O'na hesap verme endişesinden toprak olmayı ister ve: "Rabbim tarafından biri gelip Cennet veya Cehenneme girmek yahut toprak olmak arasında bana tercih hakkı verseydi, toprak olmayı tercih ederim" buyurdu. Son derece sabırlı ve tevekkül sahibi olup, kadere râzı olanlardandı. Bir oğlu vardı öldü. Zâhirde hiç üzüntülü hâli görünmedi. Sakalını taradı, güzel elbiselerini giydi. Bazıları buna hayret ettiler. Bu hareketlerinin sebebini sordular. Cevâbında "Ölüm karşısında, rızâ göstermeyip feryâd etmemi mi bekliyorsunuz? Rabbime yemîn olsun; eğer dünyâ ve içindekilerin hepsi benim olsaydı sonra, ahiretin bir yudum suyu (kevser suyu) karşılığı bunları almak isteselerdi, hiç düşünmeden hemen verirdim. O bir yudum suyu, bu dünyâ ve içindekilerin hepsine tercih ederdim" buyurdu. Geceleri daha iyi ibâdet ve Allahü teâlâ'nın kullarına hizmet edebilmek için uyur ve "Gecemi uyuyarak

geçiririm. Pişman olmuş olarak sabahlarım. Bu hali; bütün geceyi ibâdetle geçirip, sabaha kendini beğenmiş olarak çıkanın halinden daha fazla severim” derdi. İçi dışına, dışı içine uygun bir zât olup (Bir kulun dışı içi bir olunca) Cenâb-ı Hak: “İşte benim gerçek kulum budur.” buyurur) derdi.

Mutarrif bin Abdillâh’ı çekemeyenler onu Ziyad bin Ebîh’e şikâyet ettiler. Çirkin iftiralarda bulundular. Ziyad da askerlerine Mutarrif hazretlerini getirmelerini emretti. (Bu sırada kendisi Basra’da idi.) Hazreti Mutarrifi Ziyad’a getirdiler. Ziyad adamlarına sordu: “Siz onu çağırırken şeklinde, hâlinde bir değişiklik oldu mu?” “Hayır” dediler. Bunun üzerine: “O halde bu hal ancak sâlih kimselerde bulunur. Onu derhal serbest bırakın (ve özür dileyin)” diye emretti.

Müslümanlara hizmet etmeyi, onların din ve dünyâ işlerini yapmayı vazîfe bilirdi. Buyurdu ki: “Kimin bende bitecek, benim yapacağım bir işi olursa, bir kâğıda yazsın ve bana göndersin. Çünkü ben müslümanın yüzünde dilencilik zilletini görmek istemiyorum. Zira lütuf ne kadar büyük olursa olsun, istemek ondan daha ağırdır.” İnsanlar beğensin diye Kur’ân-ı kerîm okuyan hafızlardan hoşlanmazdı. “Zamanımızda Kurrâ “hafız” kalmadı. Hepsi “okuyuşlarıyla” dünyâ ni’meti toplamaya çalışıyorlar” buyurdu.

Kimseyi gıybet etmez ve gıybet edilmesini istemezdi. “Yanımda gıybet yapan benim arkadaşım olamaz” buyururdu. Ehil olmadan, anlamadan veya dünyâ için yazı, kitap yazanların hâline acır ve bunlara nasîhat ederdi. Buyurdu ki: “Kıyâmet günü bir takım insanlar olacak; dünyâda yazdıkları uygunsuz şeyler için; ne olurdu kalemlerimiz ateş olsaydı da ellerimizi dokunduramaz ve yazamaz olsaydık, derler.”

Buyurdu ki: “Helak olan bir kimsenin nasıl helak olduğuna hayret etmem. Fakat se’âdete kavuşup, kurtulan bir kimsenin nasıl kurulabildiğine hayret ederim, iyi biliniz ki; Allahü teâlâ bir kuluna, îmân ile rûhunu teslim etmekten, imân ile ölmekten daha büyük bir ni’met vermemiştir.”

“Kalbin doğruluğu amellerin doğruluğu iledir. Amellerin doğruluğu da niyetin doğruluğu iledir.”

Allahü teâlâ’ya ve Resûlullah’a (aleyhisselâm) son derece ta’zîm edenlerden idi. Kötü şeyler içerisinde onların ism-i şeriflerinin zikredilmesini uygun görmezdi. Buyurdu ki: İçinizden bazıları hayvanına (köpek ve merkebine...v.s.) kızdığı zaman:

“Allah cezanı versin, seni şöyle yapsın böyle yapsın, der. (Halbuki bu uygun değildir) Allahü teâlâ’nın ism-i şerîfine ta’zîm ediniz. Hayvanın (köpek, merkep...v.s) yanında O’nun mübârek ismini ağza almaktan korkunuz.” Allahü teâlâ’ya şöyle yalvarırdı: “Allah’ım, ihlâs ile yapmış olduğum her amelim için senden afv ve mağfiret dilerim. Çünkü ben yalnız senin rızânı istiyorum.” O dâima Allahü teâlâ’nın merhametine sığınır ve hakiki mü’minlerin hali olan “Beyn-el-Havfî ver-recâ” korku ile ümid arasında yaşar ve şöyle yalvarırdı: “Allah’ım bizden râzı olmasan da affet. Çünkü efendi, kölesinden râzı olmasa da affeder.” Arafat’taki duâsında “Allah’ım benim yüzümden buradakilerin duâsını, reddetme, kabûl eyle” diye yalvarırdı. Halbuki halk onu vesîle ederek duâ eder duâları kabûl olurdu. Basra’da duâsının hemen kabûl edilmesi ile tanınırdı. Herkesin kendi aybını görmesini isterdi. Eğer insan kendi ayıblarıyla meşgûl olursa; başkalarının ayıblarını görecek ve onlarla uğraşacak zaman bulamayacağını beyan eder ve “İnsanların pek çoğu hatâ içindedir. Bu halleriyle hatalarını unutup, başkalarının hatalarını anlatan ve onlarla uğraşan da yine kendileridir.” buyurdu.

Mutarrif bin Abdillah bir gün sünneti Resûlullah’tan (aleyhisselâm) bahsederken, kendisine; “Bize yalnız Kur’ân-ı kerîm’den bahsediniz” denildi. Cevâbında “Vallahi biz Kur’ân-ı kerîm’in bir benzeri, bir mukabili olduğunu söylemiyoruz. Fakat Kur’ân-ı kerîm’i bizden iyi bilen kendisine vahiy gelen, murâd-ı ilâhiye tam vâkıf bir zâtın (Hazreti Peygamberin) bulunduğunu söylüyoruz” buyurdu.

Buyurdu ki; “İnsana verilen şeyler içerisinde akıldan daha kıymetlisi yoktur” “Vera’ (şüpheli şeyleri terk etmek), yalnız kendini bu hâle ehil kılanlara (farzları yapıp, haramlardan sakınan ve Allahü teâlâ’nın rızasını isteyenlere) gelir.” “Dâima şerefli olmalısın, insanlara ihtiyâç arz etmedikçe şerefini ve iyiliğini muhafaza etmiş olursun.”

“Sıddîkların kalbine gaflet gelmeseydi kendilerine Allahü teâlâ’dan gelen tecellilere dayanamaz, can verirlerdi”; herkese acır, günah işleyenlere de ıslah olmaları için duâ eder, herkesin de duâ etmesini isterdi.

“Günahkârlara karşı nefsinde merhamet duymayan kimse, hiç olmazsa onların lehine (onlar için) tevbe ve istiğfar ile duâ etsin. Zira yeryüzündekilere Allahü teâlâ’dan mağfiret dilemek meleklerin ahlâkındandır.

Kendisi çok az yer ve şehvetlerden kaçınırdı. Herkese de böyle yapmasını buyururdu. Hatta kendisi hiçbir şey yemiyor denecek kadar az yerdi. “Şehvetlerini ve

yemek içmeyi terk eden kimse kerâmet sahibi olur” buyurmuşlardır. Her işinde orta yolda idi. “İşlerin en hayırlısı vasat (orta) yolda olmaktır” buyurmuştur.

İlme amelden çok ehemmiyet verir, âlimi abidden (çok ibadet eden) üstün tutar ve “İlim bana göre ibadetten daha faziletlidir. Dinimizde en hayırlı amel vera’dır (şüpheli şeylerden kaçınmak).” buyurmuştur. O fitne ve fesattan son derece kaçınır, fitneye bulaşmaktan korkardı. Hazreti Hasen’in fitneden kaçmasını selden boğulmamak için kaçan bir insana benzetmiş “Fitne insana hidâyet etmek için gelmez. Fakat nefsiyle çarpışanın nefsin arzularını terk etmesi için gelir” demiştir.

Yezîd bin Abdillah’a soruldu “Müslümanlar arasında fitne harb çıktığı zaman Mutarrif ne yapardı?” Şöyle cevap verdi: “Evine kapanır ve hiç bir cemaata yaklaşmazdı. Ortalık açılıp fitne ortadan kalkmadıkça kimse ile görüşmezdi.” Sıhhatte olup şükretmeyi, belâ gelip de sabretmekten daha çok severim” buyurmuştur. “Beni medheden kimse ancak beni ve nefsimi küçültmüş olur.” “Sâlih kalb; sâlih amel ile elde edilir. Sâlih amel de ancak niyyetin sâlih (doğru olmasıyla) ele geçer.” Evine girdiği zaman yemek yediği ve su içtiği kablar onunla beraber tesbih ederdi. Bu tesbihi yanında bulunan kimseler de işitirdi. Geceleyin yürür iken elindeki asası (bastonu) lamba gibi önünü aydınlatırdı. Yine bir gün sabah namazı için oğlu ile beraber câmiye giderken bastonundan iki parça nûr yükseldi. Oğlu Abdullah’a “Yâ Abdullah! Bana bak sabahleyin bunu insanlara (Basralılara) anlatsaydım, herkes beni yalanlardı” buyurdu. Asasının ve kendisinin nûr saçması ile çok kerâmetleri görülmüştür.

İnsanlar Onun yanına gittiği zaman rahatlar, huzûr bulurdu. Çünkü o hep ahiretten bahseden ve âhireti taleb eden (isteyen) bir zât idi. İnsanlardan uzak şehir dışında yaşardı. Cuma günü olunca hayvanına biner şehre Cuma namazı için gelir, kabirleri ziyâret eder, o sırada hafifçe uyuklar, uykusunda kabristanda yatanların hepsinin hâlini görürdü. Yine bir Cuma günü Cum’a namazı için gelmişti. “Cuma gününü tanıyor biliyor musunuz, bu gün kuşların söylediklerini anlıyor musunuz” diye sordu. Basra ehâlisi “Ne söyler” diye sordular. “Selâm olsun, selâm olsun sâlih (duâların kabûl edildiği tevbelerin kabûl olduğu mübârek) bir güne” derler buyurdu.

Mutarrif hazretlerini bir kimse bir meseleden dolayı yalancılıkla suçladı. O da ellerini kaldırdı: “Yâ Rabbi, eğer bu kimse sözünde yalancı ise, onu helak et.” diye duâ etti. Bu kimse orada cemâatin içinde can verdi. Askerler Mutarrif hazretlerini kadıya götürdüler. Kâdı “Sen adam öldürmüşsün” dedi. Mutarrif hazretleri “Hayır ben sadece

duâ ettim ve duâm o kimse hakkında kabûl olundu” diye cevap verdi. Bunun üzerine durum anlaşıldı ve müslümanların Mutarrif hazretlerine sevgi ve muhabbetleri bir kat daha arttı.

Buyurmuştur ki: “Kerâmet sahibi bir zâtı yalancılıkla itham eden; en büyük yalancıdır.”

Haccâc Mevrûk el-İcli’yi habs etmişti. Mutarrif hazretleri Gaylân bin Cerîr’e dedi ki: “Gel Allahü teâlâ’ya Mevrûk’ü zindandan kurtarması için duâ edelim.” Mutarrif hazretleri Mevrûk’un kurtulması için duâ etti, yalvardı. Biraz sonra Mevrûk kurtuldu. Haccâc yatsı vakti dışarı çıktı ve insanların içerisine karıştı. Bir de ne görsün Mevrûk’a çok benzeyen bir kimse, bu zâtı Mevrûk’un babası zan etti. Halbuki gördüğü Mevrûk’un kendisi idi. Hemen muhafızını çağırdı: “Hemen zindana git ve şu ihtiyârın oğlunu serbest bırak babasına gönder” diye emir verdi. Halbuki Mevrûk daha önce kurtulmuş idi.

Hasen bin Amr el-Fezârî’den: Sabit el Yemânî ve bir arkadaşı aniden Mutarrif in yanına girdiler. Mutarriften üç türlü nûr yayılıyor, etrâfı aydınlatıyordu. Bir nûr başından, bir nûr göğsünden bir nûr da ayak kısmından yayılıyor, parlıyordu. Şaşkınlıkları geçince, Mutarrife sordular: “Sendeki bu hal nedir”, “O da neden bahsediyorsunuz?” diye sordu. “Senden nûr yayılıyor.” dedik “Siz bunu gördünüz mü?” dedi. “Evet” dedik, “İşte bu gördüğünüz nûrlar, benim yaptığım secdelerin karşılığıdır.”

---

1) Hilyet-ül-evliyâ cild-2, sh. 198
2) Tehzîb-üt-tehzîb cild-10, sh. 173
3) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 64
4) El-A’lâm cild-7, sh. 250
5) Vefeyât-ül-a’yân cild-5, sh. 211
6) Tabakât-ı İbni Sa’d cild-7, sh. 141
7) Câmi’u kerâmât-il evliyâ cild-2, sh. 265
8) Tabakât-ül-kübra cild-1, sh. 34